

Universitetsmarxister, græsrodspopulister og intellektuelle realister i Sydafrikas nationaldemokratiske revolution

Den sydafrikanske demokratiseringsproces er blevet anfægtet af den seneste tids magtkampe indenfor ANC om, hvorvidt fremtidens politiske linje skal efterstræbe en tilbagevenden til tidligere tiders idealer. Venstrefløjens sejr indenfor organisationen og udskiftningen af den sydafrikanske præsident kan ende med at påvirke hele regionen. Det kalder på en analyse af kræfterne bag den sydafrikanske revolution og af dennes historiske baggrund.

Af Hans Erik Stolten

I tiåret fra 1984 til 1994 var Sydafrikas byer præget af militante massemobiliseringer af strejkende arbejdere og protesterende townshipbeboere, ofte samlet under revolutionære, socialistiske paroler. Oplevelsen af indflydelse og gradvise fremskridt havde aldrig været en del af de sorte arbejderes livserfaringer. Der var derfor kun udviklet svage reformistiske traditioner, og en artikuleret socialdemokratisme eksisterede stort set ikke. Samtidig var kommunistpartiets (CPSA/SACP), strategier blevet rodfæstet i African National Congress (ANC) gennem eksilbevægelsens og den væbnede kamps fællesskaber. Oprøret blev fremhjulpet af infiltration og sabotageaktioner, logistisk støtte fra socialistiske lande, afkoloniserede frontlinjestaters revolutionære ledere, antiapartheidbevægelsens solidaritet og internationale sanktioner. Det lignede nærmest en revolution.

Denne artikel beskæftiger sig med holdninger på Sydafrikas venstrefløj og med dennes betydning for transformationen fra apartheid til demokrati. Fokus er på udvalgte venstrestrømningers afvigende positioner. Samtidig forsøger jeg at bidrage til en glimtvis forståelse af den historiske baggrund, hvori bl.a. indgår sociale oprør og revolutionære traditioner, som i lige linje kan siges at pege frem mod systemskiftet i 1994, eftersom fællestræk i årsager, taktikker og fremtrædelsesformer kan konstateres. Jeg prøver også at fremdrage nogle typiske træk fra Sydafrikas politiske økonomi, hvis særegne indre-kolonialistiske udbytningsform lagde op til en kombination af demokratikamp, national befrielse og social revolution snarere end til reform. Endelig påviser jeg, at den strategi for revolution, som kommunistpartiet vedtog allerede i 1929, i hovedtræk blev adopteret af ANC, brugt aktivt hele vejen op til 1990 og for så vidt stadig er en del af den officielle retorik.

I den vestlige verdens øjne er Sydafrika gennem de sidste 15 år blevet *normaliseret*. Landet ses nu som "an ordinary country" (Alexander, 2002). Når dette normaliseringssyn udstrækkes til at gælde Sydafrikas historie,

fører det let til efterrationalisering og fortrængning af, hvad der virkelig skete. I første halvdel af 1990'erne nærrede flertallet af landets befolkning formodentlig revolutionære forventninger.

Min egen opfattelse af realhistorien er, at Sydafrikas revolution startede, ikke med urolighederne i 1985, men senest med ANC's frihedserklæring i 1955. Den sejrede tilsyneladende med overgangsfasen/samfundstypen *den nationaldemokratiske revolution* i 1994, men blev samtidig med overgangen til flertalsstyre amputeret af det forhandlede, nationale kompromis, der på sin side blev nødvendiggjort af ønsket om at undgå egentlig borgerkrig, samt af det globale, neoliberale tryk.

Indeværende analyse af venstrekræfternes historie, visioner og uoverensstemmelser er ikke skrevet med tilstræbt distance. Efter et mangeårigt engagement i antiapartheidbevægelsen er det ikke min ambition at producere neutral historieskrivning. Jeg har fra starten bevidst anvendt min forskning diskuterende – også i forhold til det internationale og det danske solidaritetsmiljø, der på et tidspunkt havde berøringsflader til både fagbevægelsen, socialdemokratiet, NGO-sektoren og til udenrigsministerielle bestræbelser. Jeg var i flere år medlem af centralkomiteens internationale sekretariat i DKP, hvor jeg arbejdede med forbindelserne til afrikanske søsterpartier. Ikke desto mindre mener jeg at have behandlet et repræsentativt kildeudvalg på en rimelig afbalanceret måde. Mine konklusioner er imidlertid langt fra upartiske.

Jeg vil med artiklen plædere for, at historien ikke er slut, at 1970'ernes og 80'ernes marxismediskussioner har en vedvarende, progressiv betydning og at den historiske højre-venstre debat mellem radikale og liberale kræfter fortsat er relevant.

Sydafrikas politiske økonomi inviterede til oprør

I sit udgangspunkt er revolution ofte en reaktion mod et uretfærdigt styre, der søger at opretholde forældede produktions- og ejendomsstrukturer med repressive metoder. Hvis en kombineret social, politisk og ideolo-

gisk krise tvinger styret til en ufuldstændig reformåbning, fordi det ikke kan regere videre med de gamle metoder, og hvis underklassen samtidig har meget lidt at tabe, vil oprør virke som et mindre onde (Barrington Moore Jr., 1978: 367; Lenin, 1982: 188-201; Mandel, 1989: note 7).

Asocial omfordelingspolitik og etnisk-national umyndiggørelse har været en fast del af Sydafrikas historie og landet har flere gange tidligere været tæt på en revolutionær situation.

Oprørene fra Sydafrikas historiske virkelighed indbyder til sammenlignende analyser. Efter min vurdering har de bidraget til en kollektiv akkumuleret erfaring for landets undertrykte flertal. Rekonstrueret af progressive historieskrivere blev de en forudsætning for den uhyre brede og velorganiserede regimemodstand op til 1994. Dette afspejler sig i den apartheidkritiske litteratur som en udbredt brug af kampberedt revolutionsretorik (LitSA).

Mange af de særlige klassesdelinger og nationalitetsforhold, der kendetegnede den egenartede sydafrikanske apartheidkapitalisme, var til stede allerede fra begyndelsen af 1920'erne (van der Walt, 2004). Ejerskabet til guld- og diamantminerne var i løbet af nogle få år blevet forvandlet fra *one-man claims* (hver mand sit hul i jorden) til en fuldstændig centralisering under nogle få store konglomerater. En privilegeret hvid arbejderklasse havde monopoliseret alle vellønnede, faglærte jobs. De hvide arbejderes loyalitet blev betalt af mineindustrien ved hjælp af *colour-bar*-privilegier, der udelukkede sort konkurrence, og dette arbejderaristokrati blev efterhånden en integreret del af den regerende klassealliance i et korporativt hvidt samfund (Maud, 1978: 346). Sideløbende med de indfødtes forvisning fra den bedste landbrugsjord skabtes et sort proletariat af til dels tvangsindforskrevne førstegenerationsarbejdere, der blev hentet fra de landbrugsbaserede stammesamfund til midlertidig beskæftigelse i miner, farme og industri. Fra begyndelsen blev det dømt af tradition og lovgivning til en underordnet position med ekstremt dårligt betalt, ufaglært migrantarbejde og det blev efterhånden frataget alle sociale og politiske rettigheder (Terreblanche, 2002). Disse helt forskellige betingelser betød, at den sydafrikanske arbejderbevægelse blev stadig mere splittet efter racelinjer (van Onselen, 2001).

Nogle få hvide og sorte arbejderledere med en socialistisk vision for hele samfundet, blandt andre S.P. Bunting, W. H. Andrews og Moses Kotane, fik stor betydning for udbredelsen af revolutionære traditioner gennem organiseringen af både hvide, blandede og sorte fagforeninger under *segregation*-perioden før 1948 (Gitsham and Trembath, 1926; S. P. Bunting Papers). De satte fingeraftryk på både den sorte minestrejke i 1920, Randrevolten i 1922 og midtbyernes socialpolitiske

fagbevægelse, Industrial and Commercial Workers Union (ICU) (Drew, 2007).

Under 1940'ernes industrialisering førte en ny brancheorganiseret, sort fagbevægelse, Council for Non-European Trade Unions, (CNETU) an i flere strejkebølger indenfor fremstillingsindustrien. Samtidig radikaliseredes ANC gennem påvirkning fra sin egen nystartede "ungdomsafdeling", Youth League, under Nelson Mandelas, Oliver Tambos og Govan Mbekis ledelse (ANC Youth League, 1944). Det oplyste, civiliserede, sorte småborgerskab, der havde udfoldet sig i det 20. århundredes første årtier, var blevet forvist og forarmet, og sideløbende havde liberale holdninger mistet indflydelse indenfor ANC (Alfred B. Xuma Papers).

Efter anden verdenskrig fandtes en antifascistisk og antikolonial selvbevidsthed i kombination med skuffede forventninger og dyrtid. I 1946 førte dette til den hidtil største, sorte minestrejke i Witwatersrandområdet (O'Meara, 1975). Strejkebevægelsen blev nedkæmpet med magt af politiet. Idet begivenheden imidlertid skræmte de hvide, medvirkede den til systemskiftet i Sydafrika fra en mere liberalt orienteret *segregation*-politik til den erklærede *apartheid*-politik efter Nationalistpartiets valgsejr i 1948.

Sydafrika var præget af en kolonilignende dobbeltøkonomi, der sammenbandt moderne og oprindelige samfund. Balancen i denne kombination ændredes gradvis i takt med, at lønarbejdet fik en større betydning (Arrighi, 1970). Det betød bl.a., at produktion af basale fødevarer i de udpinte afrikanske reservater svandt og derfor ikke længere kunne supplere arbejds lønnen for den voksende, mere fastboende arbejdsstyrke i byerne og derfor steg lønpresset (Alexander, 2000: 37).

Antifascistiske og antikoloniale stemninger prægede perioden lige efter anden verdenskrig. I kombination med skuffede forventninger og dyrtid førte dette i 1946 til den hidtil største, sorte minestrejke i Witwatersrandområdet (O'Meara, 1975). Strejkebevægelsen blev nedkæmpet af svært bevæbnet politi, men uroen skræmte de hvide og 1946-strejken blev en del af anledningen til systemskiftet i Sydafrika fra en mere liberalt orienteret *segregation*-politik til den erklærede *apartheid*-politik efter Nationalistpartiets valgsejr i 1948.

Sydafrika var præget af en kolonilignende dobbeltøkonomi, der sammenbandt moderne og oprindelige samfund. Balancen i denne kombination ændredes gradvist i takt med, at lønarbejde fik større betydning på bekostning af traditionelt, afrikansk familielandbrug (Arrighi, 1970). Det betød bl.a., at produktionen af basale fødevarer i de udpinte afrikanske reservater svandt ind og derfor ikke længere kunne supplere arbejds lønnen for den voksende, mere fastboende arbejdsstyrke i byerne, hvilket førte til et stigende lønpres (Alexander, 2000: 37). Det krævede herefter en mere direkte undertrykkelse at bevare systemet til fremskaffelse af billig

arbejdskraft, *cheap labour system*. Denne forhærdede linje var udtryk for et reelt interessefællesskab, der ud over mineindustrien også omfattede farmerne og de hvide arbejdere, mens fremstillingsindustriens holdning til den raceopdelte apartheidstat var mere ambivalent, eftersom denne del af erhvervslivet havde et stigende behov for en stabil, uddannet arbejdsstyrke (Wolpe, 1972; Johnstone, 1976; Lipton, 1986).

Revolutionære programmer og diskret kommunistisk indflydelse

Historisk har diskussionen blandt apartheidmodstanderne om revolution været mere strategisk og taktisk end teoretisk. Måske fordi undertrykkelsen var så konkret synlig og modstandskampen så oplagt nødvendig, men også fordi mange af diskussionsdeltagerne bevarede en ægte folkelig forankring.

Som nævnt var kommunistpartiet i lange perioder en betydningsfuld aktør på den sydafrikanske venstrefløj. I januar 1950 fastslog CPSAs kongres, at den strategiske målsætning, som Komintern havde påtvunget partiet i 1928-29 og som foreskrev dannelsen af en *sort republik* som et nødvendigt led i revolutionen, stadig var gældende: "An independent native South African republic as a stage towards a workers' and peasants' republic, with full equal rights for all races" (Comintern, 1928; Legassick, 1973: 16).

Analysen af forholdet mellem nation, klasse og race blev nu raffineret med en formulering om, at Sydafrika var præget af en særlig type kolonialisme, der rummede en imperialistisk stat og en koloni inden for samme geografiske, politiske og økonomiske enhed. Kongressen vedtog også, at partiet skulle fremme samarbejdet med bønder, sorte småborgere og intellektuelle med henblik på national befrielse (SACP, 1984: 299; Everatt, 1992). Umiddelbart herefter blev partiet forbudt ved lov og tvunget til at opløse sig selv (Suppression of Communism Act, No. 44, 1950). Et efterfølgerparti (SACP) stiftedes i 1953, men dets eksistens blev holdt hemmelig for den kongresbevægelse (bestående af afrikanernes ANC, fagbevægelsen SACTU, den indiske kongres SAIC og den farvede kongres SACPC), som partimedlemmerne spillede en ledende rolle i bl.a. gennem den hvide dækorganisation Congress of Democrats. Først med offentliggørelsen af det nu klassiske 1962-program blev det illegale parti officielt. Første mål var fortsat at knuse indre kolonialisme og hvidt overherredømme som en grundbetingelse for at fremme en socialistisk udviklingsvej (SACP, 1962).

Efter Kongresbevægelsens frihedserklæring, Freedom Charter, fra Folkets Kongres i 1955 eskalerede de sorte masseprotester. Kombinationen af SACTUs, kortvarige, industrielle storstrejker og ANCs landsdækkende politiske kampagner, fremstår som et karakteristisk træk (Dubow, 2000: 53; Simons, 2004: 286). Sidste halvdel af

50'erne var præget af en stadig voksende samling af modstanden frem til noget, der i 1960-61 stærkt minde om en systemoverskridende situation. Den var præget af omfattende, politiske *stay-at-home*-strejker i 1957 og -58, ulydigheds- og antipaskampagner, bus- og butiksbøjkotter, kvindeprotester i townshipområderne og borgerkrigsagtige oprør i flere bantustans. Modstanden kulminerede med flere ugers landsomfattende protester i 1960 som reaktion på Sharpevillemassakren og med proteststrejken i maj 1961 efter Sydafrikas brud med Commonwealth og navneskiftet til Den Sydafrikanske Republik. Den revolutionære mobilisering gjorde det nødvendig for regimet at udvikle yderligere skærpede kontrolkoncepter i stor skala, såsom Separate Development/Grand Apartheid, der forvandlede millioner af sorte til en arbejdskraftreserve, forvist til kunstige, "selvstændige" hjemlande og uden rettigheder i Sydafrika. Med indførelsen af politistaten blev både ANC og fagbevægelsen tvunget under jorden og i eksil. Tusinder blev udsat for tortur og langvarige fængselsstraffe (Ruth First Papers).

Indenfor visse brancher var reallønnen for sorte arbejdere blevet holdt i ro siden før første verdenskrig og ved starten af 70'erne blussede uroen op igen. Efter Durban-strejkerne i 1973 og nedkæmpelsen af Sowetooptstanden i 1976 flygtede mange oppositionelle til udlandet og tilsluttede sig den voksende eksilbevægelse. Apartheidmodstanden kom nu i offensiven på alle fronter, men først i midten af 1980'erne kunne Sydafrikas arbejdere samles i en åben enhedsfagbevægelse, COSATU (Congress of South African Trade Unions), samtidig med at den synlige, indenlandske, politiske protest blev mobiliseret under United Democratic Fronts (UDF) auspicer (Marx, 1992: 153).

Sammenkædningen af kampen for sociale og politiske rettigheder med en sort-national frihedskamp havde mange fællestræk med 1950ernes strategi, men udviklingen hen mod et regimeskifte blev nu støttet mere effektivt af kapitalfraktioner, der fandt det sydafrikanske marked for restriktivt og af hvide liberale, der anså menneskerettighedssituationen for ubærlig (Butler, Elphick and Welsh, 1987: 13).

Kommunistpartiets stigende indflydelse frem til 1990 afspejles i formuleringen af ANCs vedtagelser fra Lobatsi-mødet i 1962, Morogoro-konferencen i 1969 og Kabwe-konferencen i 1985 (Feit, 1962; ANC, 1970; Lodge, 1986). Det er i det mindste i disse tre tilfælde muligt at få øje på et typisk hændelsesforløb, uden at noget sådant dog kan bevises entydigt: Først et strategimøde i partiet, derefter en vigtig ANC-konference, hvorefter følger et opsving i væbnet kamp, international solidaritet og mobilisering af indre modstand i Sydafrika.

Efter 1961 indgik sabotageaktioner i arsenalet. USA rubricerede ANC som en terrororganisation og oplys-

ninger fra CIA muliggjorde Mandelas arrestation i 1962 (Johnston, 1990). Fra 1969 mente ANC, at den vestlige imperialisme var svækket grundet socialistiske og befriede landes fremvækst, at demokratikampen måtte pege frem mod økonomisk lighed, og at arbejderklassen var den vigtigste drivkraft i udviklingen (Johns and Davis, 1991: 285).

Nyere forskning postulerer, at ANCs præsident, Oliver Tambo, i 1970'erne var det eneste medlem af ANCs øverste ledelse, som ikke også var partimedlem. Efter valget af ny national ledelse i 1985 var 5 ud af de 29 ledelsesmedlemmer ikke SACP-kadrer (Gevisser, 2007). ANC deklarerede sig aldrig officielt som en socialistisk organisation, men ordvalget var ofte enslydende med SACP's, dog med større vægt på revolutionens første stadium:

[...] the chief content of the present stage of the revolution is the national liberation of the Black people. It is actually impossible for South Africa to make advance to socialism before the national liberation of the black oppressed nation (ANC, 1985: 29).

I en noget famlende efterrationalisering indskrives historikeren Gregory Houston UDF's oprørsstrategi i senfirserne i en gramsciansk-leninistisk teorimodel: "it becomes possible to apply Gramsci's strategy of war of position to Lenin's first stage - the democratic revolution" (Houston, 1999: 20, 2, 27). Han ser en direkte og logisk linje fra CPSA's tidlige tilslutning til Lenins tese om revolution i to faser, som han kæder sammen med Gramscis tanker om en *historisk blok*, der her tolkes som en folkefront (Lenin, 1961; Gramsci, 1971: 259, 263), til Kongresalliancens inddragelse af indere og farvede omkring vedtagelsen af Frihedserklæringen, videre til SACP's forbundethed med fagbevægelsen og ANC, og senere skabelsen af en bred national front gennem UDF's samarbejde med COSATU i Mass Democratic Movement (MDM)¹, frem mod en sandsynlig situation præget af guerillakrig og folkeopstand. Alternativet til regimets betingede kapitulation havde været sejrrig revolutionær borgerkrig.

I realiteten havde SACP tidligt afvist muligheden af en ren militær sejr og da partiets leder Joe Slovo tog over som øverstkommanderende for ANCs militær, Umkhonto we Sizwe (MK), efter Nelson Mandelas arrestation, blev organisationen underordnet en befrielsesstrategi, der hvilede på fire piller: Politisk uddannelse og oplysningsvirksomhed, den væbnede kamp, den internationale solidaritet - derunder boykot og sanktioner, organiseret i eksilet - og endelig undergrundsstrukturene, der skulle genorganisere massemobiliseringen i

¹ UDF og COSATU blev delvis forbudt under undtagelsestilstanden i 1988-89, hvorfor det blev nødvendigt at skabe MDM som en ny, legal, ANC-orienteret dækorganisation.

Sydafrika (ANC, 1994: § 4.1; Turok, 2003: 135; Maloka, 2003: ch 3 note 7).

Da jeg i 1988 interviewede Brian Bunting, redaktøren af SACP's teoretiske tidsskrift, *African Communist*, var optimismen på et højdepunkt. Selv om han lagde afstand til arbejderistiske og trotskistiske krav om øjeblikkelig udråbelse af en socialistisk revolution, flirtede han selv med tanken om, at folkeopstanden ville være en realitet, hvis man kunne bevæbne townshipboerne og at nationaldemokratisk og socialistisk revolution ikke nødvendigvis behøvede at være adskilte begivenheder (Stolten, 1988: 25).

Samme år brugte partiets formand dog atter Lenin til at plædere for et meget bredt samarbejde omkring et kontrolleret systemskifte:

[...] including the black petit-bourgeoisie and significant strata of the emergent black bourgeoisie [...]. Some 'learned theorists' are continuously warning workers against talk of a 'revolution of the whole oppressed people', accusing those who use such formulations of being 'populists' rather than revolutionaries. Let us hear Lenin on this question [...] (Slovo, 1988: ch 2; Lenin, 1975: 503).

Apartheidstyrets *Total Strategy* indeholdt i senfirserne både halvhjertede, taktisk bestemte, indenlandske reformer og undergravende krige mod nabolande, der havde erklæret sig socialistiske. USA støttede denne bekæmpelse af sovjetisk indflydelse, som ruinerede store landområder og kostede hundredetusinder af menneskeliv. Efter nederlaget til cubanske hjælpetropper ved Cuito Carnivale i Angola var det åbenlyst, at apartheidstyret var tvunget i defensiven over hele linjen (Aftale mellem Angola, Cuba og Sydafrika, 1988).

Med den reelt eksisterende socialismes fallit blev det dog samtidig klart, at oprør alene ikke kunne tvinge styret fra magten og at et systemskifte måtte ske gennem et nationalt kompromis (Shubin, 1996: 12). ANC startede forhandlinger med erhvervsspidser og opkommende, udogmatiske ledere fra det regerende National Party ud fra en realistisk strategi, der reelt stod i modsætning til retorikken i de folkelige mobiliseringskampagner og som forudså en opretholdelse af kapitalistiske strukturer i det mindste på mellemlangt sigt (ANC, 1988: 304; ANC/SACP/COSATU, 1993). Paradoksalt nok tillod verdenskommunismens svækkelse De Klerks sejr over den konservative Botha-fløj i National Party i 1989-90, hvilket banede vejen for Codesa-processen og en forhandlet magtdeling (Government of National Unity) efter demokratiske valg i 1994 og for ANCs voksende politiske hegemoni (Sonnichsen, 2007).

De intellektuelles indsats for regimeskiftet

Ortodoks marxisme og klassisk historisk materialisme har altså været til stede kontinuerligt i Sydafrika og er blevet diskuteret og brugt strategisk længe før 68-

generationen (Drew, 1996). Mange senere universitære arbejder har haft svært ved at få øje på dette faktum.

Så tidligt som i 1925 initierede kommunistpartiet aften-skoler, der i lejede kirkebygninger i Ferreirastowns slum skolede sorte i Bukharins *ABC of Communism* (Roux, 1964: 203). Partiet var i lange perioder den eneste sydafrikanske organisation, hvor et fuldt ligeberettiget samarbejde kunne foregå mellem f.eks. afrikaneren Mbeki, den indiske muslim Pahad og den hvide jøde Kasrils (ANC åbnede kun gradvist for ikke-afrikansk medlemskab efter 1969. Ellis and Sechaba, 1992: 55). Til gengæld var partiet relativt fremmed overfor ledere, der profilerede sig selv via førmoderne, etniske ritualer (som lederen af det zulu-chauvinistiske Inkatha Freedom Party (IFP), Chief Mangosuthu Gatsha Buthelezi, gjorde og som ANCs nye leder Jacob Zuma har udviklet en tendens til). Uden for Sydafrika uddannede Kominterns skoler i Moskva også ikke-kommunister fra Afrika som Kenyas senere præsident Jomo Kenyatta og panafricanske ledere som George Padmore. *Organiske intellektuelle* udgik fra fagbevægelsen og ANC f.eks. som forfattere til substantielle, arbejderhistoriske værker (Walker and Weinbren, 1961; Bunting, 1964; Simons and Simons, 1969), men også den trotskistiske Unity Movement, der senere fik en vis indflydelse på 1970ernes intellektuelle Black Consciousness bevægelse (BCM), uddannede historieskrivere (Majeke, 1952; Mnguni, 1952). ANCs militærlejr og fængslet på Robben Island gav også rum for alternative uddannelsesaktiviteter (Sparg, Schreiner and Ansell, 2001; Sisulu, 2001).

De fleste af 1970ernes og 80ernes universitære neomarxister valgte at ignorere denne ældre tradition, som om marxismen ikke havde nogen historie i Sydafrika. Nogle kendte den ikke, fordi denne litteratur var *banned* og fysisk farlig at beskæftige sig med. Andre magtede ikke en stillingtagen, der enten ville indebære en anerkendelse af kommunisternes indsats eller modsat – en afstandtagen fra ANCs praksis. Nogle har nærmest behandlet marxismen som en akademisk modestrømning og udtrykt en bornert, angstpræget afstand til konkret græsrodsengagement i folkelige organisationer (som kritiseret af Wolpe, 1978 og Nyawuza, 1985).

Som jeg tolker udviklingen på venstrefløj, fik Murens fald konsekvenser, som universitetsmarxisterne næppe havde forestillet sig. I stedet for at blive befriet fra anti-sovjetismens ideologiske byrde, blev de bare mere eller mindre irrelevante (Gibbon, 2003; Comaroff, 2004; Harries, 2004). Selv om langt de fleste af dem i higen efter en postuleret integritet – eller efter akademisk accept – havde afvist den kolde krigs logik, var deres betydningsfuldhed i realiteten afhængig af styrkeforhold, der i sidste ende hvilede på sovjetiske kernevåben. De kunne ikke holde til at forsvare uperfekte, socialistiske udviklinger i relativt tilbagestående anden- og tredjever-

denslande, men da kapitalismen sejrede i systemkampen mod disse udviklinger, forsvandt også den reelle modmagt, der havde givet deres kritik tyngde.

De dårligere betingelser for ægte, materielt funderet, ideologisk strid gav til gengæld rum for den poststrukturalistiske bølge, som nogle intellektuelle flygtede ind i² (Crais, 1994; Maylam; 1999). Andre fulgte magten og søgte over mod socialdemokratisme og liberalisme for pragmatisk at forny den indflydelse, de faktisk havde haft gennem tilknytningen til de folkelige bevægelser.³ Og de realistiske, praksisorienterede ANC-loyalister var kun alt for parate til at nedgøre intellektuelle skøn-ånder (Magubane, 2007).

Gennem alle årene under apartheid oppebar de fire hvide, engelsk-liberale universiteter frihedsgrader,⁴ som ikke fandtes på de sorte og de afrikaanstalende universiteter,⁵ bl.a. rummede bibliotekerne samlinger af *banned literature* (Dhupelia-Mesthrie, 2000). Sorte studerende og aktivister fik derimod deres politiske uddannelse og skoling gennem eksil- og undergrundsbevægelsen (Chisholm, 1991; Schleicher, 2001; Morrow, Maaba and Pulumani, 2004).

Konkurrerende marxismeopfattelser udvikledes derfor under mangelfuld dialog, eftersom kun hvide akademikere kunne udtrykke sig nogenlunde frit. Mange universitetsmarxister blev involveret i støttearbejde i fagforeninger og i UDFs lokale bydelsorganisationer og arbejdede mest ud fra begrænsede, økonomistiske mål, mens ANC-marxisterne ofte arbejdede i undergrunden eller fra udlandet, publicerede i illegale organisations-tidsskrifter⁶ og havde mere omfattende, og måske mere statiske, idealer.

Spændingerne kom til udtryk op til formeringen af den faglige landsorganisation COSATU i 1985, hvor nogle fagforeningsrådgivere fra sydafrikanske universiteter ønskede en fagbevægelse, der forfulgte snævre, uafhængige mål omkring radikal arbejdermagt, mens de var skeptiske overfor ANCs og det underjordiske SACTUs⁷ ledende rolle og en strategi, der omfattede hele

² Dermed er ikke sagt, at vi intet kan lære af postmodernismen, der i sydafrikansk sammenhæng repræsenteres af bl.a. Aletta J. Norval, Thiven Reddy, Ann Levett, Robert Turrell, og Mark Sanders.

³ I min optik gælder det bl.a. Norman Etherington, William Beinart, Jeff Guy, Tom Lodge, Stephen Ellis og Peter Vale.

⁴ University of Cape Town, University of the Witwatersrand, Rhodes University og University of Natal.

⁵ Blandt andre University of the Western Cape, University of Fort Hare, University of Durban-Westville, Stellenbosch University, University of Pretoria, University of Orange Free State og Randse Afrikaans Universiteit.

⁶ Tidsskrifter som Sechaba, Isizwe, African Communist, Umsebenzi, Work in Progress, ANC Occasional Research Papers og Mayibuye.

⁷ South African Congress of Trade Unions var stiftet af ANC-alliancen i 1955; efter overgangen til eksil- og undergrundsar-

folket - reelt defineret som alle modstandere af apartheid (Sonnichsen, 2007).

Ikke desto mindre kan der påvises mange former for gensidig påvirkning. Det venstre-intellektuelle opsving var – ofte uerkendt – betinget af respekten for de militante masseorganisationers dagsordensættende indflydelse. Mange akademikere anerkendte efterhånden, at den radikale politiske og sociale protest var nødvendig, fordi liberale ideologers deterministiske forudsigelse om, at den frie markedsøkonomis vækst naturnødvendigt ville forudsætte apartheidens afskaffelse (Horwitz, 1967; O'Dowd, 1978), havde vist sig helt utilstrækkelig. Marxistisk teoriudvikling i kølvandet på koloniernes frisættelse og Vietnamkrigen, bl.a. udviklingsforskningens afhængighedsteorier (André Gunder Frank) og verdenssystemteorier (Immanuel Wallerstein) var en generel tendens i vesten og ikke-sovjetmarxistisk tredjeverdenstænkning udgjorde ofte en ægte berigelse af marxismens teorikompleks, selv om hensynet til Sovjets ledende rolle gjorde det vanskeligt for kommunisterne at anerkende dette, undtagen i enkelttilfælde som med Frantz Fanons og Amilcar Cabrals arbejder.

I Sydafrika blev historikernes valg af relevante forskningsområder påvirket af internationale trends, derunder borgerrettigheds- og studenterbevægelser, og af frihedskampens udvikling. De oprindelige samfunds krige mod kolonisering (Guy, 1979), proletariseringprocesser (van Onselen, 1976), sorte arbejderes organisationshistorie og proaktive rolle i forandringsprocesser (Lodge, 1983), afrikanske bønders kamp mod ekspropriation (Beinart and Bundy, 1987), migrantarbejdernes og kvindernes hverdagshistorie og townshipkultur (Bozzoli, 1979), samt ideologiske opgør med afrikanerdom⁸ og liberalisme, blev populære emnefelter (O'Meara, 1983; Dubow, 1990).

Især for historie og sociologis vedkommende blev den radikale analyse i løbet af 80ernes *golden age* gjort til et "useful political tool in the fight against injustice" (Etherington, 1996: første afsnit), hvis indflydelse rakte langt ud over uddannelsessektoren og medvirkede til det konstante politiske pres.

Universitetsmarxismen fokuserede i starten på sammensværgelsen mellem kapitalistiske udbyttere og statslige, racistiske undertrykkere og eftersom de forbryderiske elementer i afrikaanationalismens apartheidideologi forekom ret indlysende, tog opgøret med de herskende paradigmer ofte form af angreb på liberal samarbejdspragmatisme og medansvar for kolonialisme og segregation.

bejde hævdede man forsat sin indflydelse som Sydafrikas retmæssige arbejderbevægelse; indgik efter 1990 i COSATU.

⁸ Apartheidtilhængernes afrikaanationalistiske ideologiske kompleks.

Posel⁹ mener, at den radikal-revisionistiske diskurs, efter at have rejst nye centrale spørgsmål, udviklede et funktionalistisk-reduktionistisk historie- og samfundssyn, der bremsede videre nytænkning (Posel, 1983: 50). Mens den liberale diskurs havde lagt hovedvægten på analysen af det politiske niveau og på identitetsundersøgelse og derfor overvægtede racefordomme og etnisk frygt som årsagsforklaringer på raceadskillelspolitikken, undervurderede neomarxisterne denne kausalitet. Ved ensidig brug af den historiske materialismes klassebegreb som altdominerende analysekategori skabte den strukturalistiske, radikale bølge en forsimplet sandhed. Fra midten af 1980'erne begyndte denne erkendelse også at slå igennem i egne rækker og den radikale praksis ændrede sig væk fra den rigide, teoretiske orientering, således at oplevede hverdags erfaringer og ikke-materielle faktorer indgik stærkere i forklaringerne (Callinicos, 1987; Keegan, 1988). Belinda Bozzoli og Peter Delius mener, at denne socialhistorisk inspirerede gentænkning har fundet sted i flere stadier, hvor historikerne satte spørgsmålstejn ved forestillingen om "a predetermined capitalism which was bound to produce a predetermined working class with an idealtypical consciousness" (Bozzoli and Delius, 1990: 30).

Debatten mellem Marks og Rathbone på den ene side og Bozzoli på den anden om betydningen af klasse kan sammenlignes med diskussionen indenfor vestlig marxisme mellem G.A. Cohen og E.P. Thompson forstået på den måde,¹⁰ at Marks og Rathbone med næsten verbal overensstemmelse accepterer Cohens objektivt-strukturelt fastlagte definition af klassetilhørsforhold, mens Bozzoli anbringer sig på Thompsons side i angrebet mod en værdidømmende marxisme, der nærmest havde set klasse som noget tingsliggjort, hvorfra man automatisk kunne udlede den korresponderende klassebevidsthed en sådan ting burde have (Marks and Rathbone, 1982: 8; Cohen, 1978: 3; Bozzoli, 1983b: 33; Thompson, 1963: 10).

Den vestlige marxisme fungerede som inspiration og moralsk korrektiv til både liberalisme og kommunisme, men kunne ikke selv udgøre et alternativ til bestående magtforhold. Kritikken af, hvordan kapitalismen naturaliserede racedominans, forblev åben og uafsluttet. Den manglede en præcis teoretisk bestemmelse af, hvad

⁹ Deborah Posel er uddannet fra Oxford University; hun har arbejdet på Department of Sociology og African Studies Institute på University of the Witwatersrand; hun er nu professor og direktør for Wits Institute for Social and Economic Research.

¹⁰ Shula Marks var en ledende kraft i de eksilerede sydafrikanske akademikeres radikale eksilmiljø. Hun var i mange år forsker på School of Oriental and African Studies (SOAS), leder af Institute of Commonwealth Studies og Professor of Commonwealth History ved University of London. Udtrykker vestlig Marxisme bliver i denne artikel brugt om marxistiske strømninger, der lægger afstand til den sovjetmarxistiske tradition.

det var for en autonomi, kapitalismen nægtede arbejderne og især hvordan denne skulle kunne genoprettes/oprettes.

Mange af universitetsmarxisterne var fra begyndelsen kritiske overfor kommunisternes (Pampallis, 1987; Wolpe, 1987; Nxumalo, 1992) historieforståelse omkring nation og klasse, der gjorde folkelig afrikansk nationalisme til en hovedforandringskraft. Men kritikkenes ambivalens afslørede den intellektuelle venstrestrøms indre turbulens og dermed handlingslammelsen i dens fremdrift, idet dens venstre-hardlinere angreb den traditionelle, afrikanske nationalismes småborgerlige, stammearistokratiske lederskab for at være uden kontakt til arbejderklassen (Foster, 1982: 67), mens samme strøms bløde skabsliberalister anklagede, de der brugte den afrikanske nation i kampen for at omstyrte apartheidstaten, for til gengæld at forhindre arbejderens indsats for gradvise ændringer af racestaten gennem liberaliserende økonomiske reformer (Friedman, 1987: 413). Neomarxisterne pirrede med deres kapitalismekritik konstant de sorte arbejderes og studerendes kampberedskab, uden at de selv fuldt ud kunne tilslutte sig kampen. Deres diskurs anerkendte dynamik og foranderlighed i bevidsthedsdannelse og identitet - og tog afstand fra manglen på respekt for individuel og organisatorisk autonomi i den praktiske, elitære fortropsrolle, som ANC/SACP havde tiltaget sig, kun delvist begrundet i illegaliteten.

SACP havde på sin side ingen sympati for universitetsmarxisterne. Grundet deres objektivt anderledes klasse/race-interesse stoledede man ikke på dem - og deres konkurrerende vejlederindsats i fagbevægelsen truede Alliancens kontrol med begivenhedernes udvikling. Partiets ledende filosof, den engelske akademiker John Hoffmann, der løbende bidragede med artikler under pseudonymet Dialego, skrev en bog, der tidligt tog bestik af den indremarxistiske strid via kritikker af Lukacs, Korsch, Marcuse, Lefebvre, Satre og andre af universitetsmarxisternes darlings (Hoffman, 1975).

Alene 1983-85 bragte *African Communist* mindst seks bidrag, der anfægtede de hvide intellektuelle og den uafhængige fagbevægelse FOSATU,¹¹ der anklagedes for et historieløst syn på SACTU og det revolutionære parti, samt for at overvurdere fagforeningerne som organisationsform i stedet for at se dem som del af en samlet frihedsbevægelse. Den isolerede arbejderismes urealistiske voluntarisme blev sat temmelig overlegent på plads: "The problem with people advocating 'socialism now' is that they expect those Blacks who cannot

read or write to run socialist industries and mines" (Nyawuza, 1985: 58).

Samtidig beskyldtes navngivne universitetsintellektuelle, som Belinda Bozzoli, for at skaffe sig skriveoverskud ved hjælp af sort hushjælp. En del af partiets teoretiske argumentation er præget af mekaniske cirkelslutninger og mange har ment, at det mere var via evnen til organisatorisk marginalisering af modstanderne, at dominansen i bevægelsen blev vundet (Ellis and Sechaba, 1992).

Den demokratiske centralismes organisationsprincip sikrede en fælles partilinje, men en del af partiets mest fremtrædende eksilintellektuelle forholdt sig i selvstændige analyser skeptisk til både kongresvedtagne strategier og sovjetmarxismen. Det kostede på det personlige plan, når de i perioder blev lagt på is. Wolpe udbyggede sammenhængskraften i sin egen udgave af teorien om indre kolonialisme og Ruth First (partiformandens hustru) nåede at anfægte teorien om to-fase-revolutionen, før hun blev likvideret af sydafrikanske efterretningsagenter (Wolpe, 1975; First, 1978: 93). Andre intellektuelle, som O'Meara og Davies, valgte at arbejde uafhængigt af partiet, selv om de bl.a. i fagforeningsdebatten var erklærede allierede (Davies and O'Meara, 1984: 109).

Frem til senfirserne betegnede SACP til tider vestlig marxisme som en "ideological enemy" (Zuma, 1987: 84), men glasnost tvang partiet væk fra eksildiplomatiets afsondrethed og tilbage til den sydafrikanske virkeligheds mangfoldighed. Et af dets vigtigste skribentnavne, Toussaint,¹² kritiserede det statiske i to-fase-teorien og appellerede til enhed mellem "workerists" og "populists" (Toussaint, 1988).

Opgøret med dogmatismen blev anført af Jeremy Cronin,¹³ der virkede under jorden som taktiker og redaktør for UDF. I hans forsvar mod venstrefløjskritik af partiet rejst af bl.a. Alec Erwin,¹⁴ Peter Hudson og Colin

¹² Pseudonym for Rusty Bernstein; veteran-medlem af partiet siden 1939; 1956 anklaget for højforræderi sammen med Mandela og andre; skribent for *African Communist* fra lanceringen i 1959; forfatter til erindringsbogen *Memory Against Forgetting. Memoirs from a Life in South African Politics 1938-1964*, Penguin, 1999; død 2002.

¹³ Politisk aktivist siden sidst i 1960'erne; sad fængslet i syv år; magistergrad fra Sorbonne, Paris; performance-poet med flere anerkendte digtsamlinger bag sig, derunder *Inside* og *Even the Dead*; skrev ofte under pseudonymet Ben Molapo; efter 1994 parlaments- og ledelsesmedlem for ANC; vice-generalsekretær i SACP.

¹⁴ Efter at have indtaget ledende og rådgivende positioner indenfor fagbevægelsen i FOSATO og COSATU, blev Alexander Erwin efter 1994 vicefinansminister, handels- og industriminister, præsident for UNCTAD og i 2004 minister for offentlige arbejder.

¹¹ Federation of South African Trade Unions; stiftet af uafhængige fagforeninger i 1979 efter liberaliseringen af arbejdsmarkedslovgivningen (Wiehahn-reformerne); tilsluttede sig senere ANC-alliancens linje og indgik i COSATU.

Bundy,¹⁵ ligesom i hans strategiske analyser i *African Communist*, fremstår en metode, hvor inspirationer fra vestlig marxisme bruges i forlængelse af klassisk kommunistisk teori (Molapo, 1988; Cronin, 1989). Cronins marxisme præsenterer sig som åben for kritik, med omhyggelige belæg for egne argumenter og uden automatiske henvisninger til marxismen-leninismens autoritet. Men den bibeholder instrumentalismen. Teori-brugen er fortsat jordnær og praksisrettet i frihedskampens tjeneste, afstandtagende fra kunstige, teorilogiske abstraktioner. Nødvendigheden var en forandringsstrategi, der kunne forene de undertrykte under brede, acceptable paroler. I den forbindelse kunne fortidens symbolik, ofre og helte bruges: "The struggle is also a struggle of memory against forgetting" (Suttner and Cronin, 1986: 4). Hvilket står i en vis kontrast til postapartheidtidens historieløshed, symboliseret af Mandelas opfordring: "forget the past" (Mandela, 1994).

Universitetsmarxisterne havde insisteret på at skelne mellem socialisme og sort identitet af frygt for nationalismens dominans. SACP holdt samme distinktion i hævde med omvendt fortegn i sin tradition for, at klassekampen i første omgang var underordnet national befrielse. Cronin underspiller denne skelnen og beskriver den som abstrakt og udialektisk. Men måske mest som en taktisk eftergift til revolutionsromantikernes længsel efter direkte konfrontation med kapitalismen.

Cronins og partiformanden, Joe Slovos, praktiske afstandtagen til den tidligere sovjetafhængighed, så snart den politiske situation mulig- og nødvendiggjorde det, samt indrømmelsen af en historisk "mild Stalinism" i et indlæg skrevet til en Monthly Review konference i New York (Slovo, 1991: 7), tillod partiet at holde fast i marxismen-leninismen som et brand, der var populært i Sydafrika, i hævdelser af en marxisme, der ikke skulle være et "monolithic and closed dogma simply awaiting application", men derimod en teori, der "constantly needs to be tried out in practice, developed and revised" (Cronin 1991: 25), og som samtidig fortsat fremstod som lidt mere end bare en bred, etisk kritik. Den neomarxistiske udviklingsforsker Mike Morris¹⁶ anså i en modkritik partiets selverkendelse og reformvending for at være helt utilstrækkelig og overfladisk (Morris, 1991a: 42). Det samme gjorde daværende, ledende partimedlem og senere kulturminister Pallo Jordan (Jordan, 1991).

¹⁵ Direktør for School of Oriental and African Studies, University of London; D.Phil fra Oxford University; tidligere rektor (Vice-Rector) for University of the Western Cape, rektor (Vice-Chancellor) for University of the Witwatersrand, samt redaktør af *Journal of Southern African Studies*.

¹⁶ Aktiv i eksilmiljøet ved University of Sussex, hvor han tog sin Ph.D; fra 1982 til 1985 arbejdede han som fagforeningsorganisator i General Workers Union; senere forsker ved Centre for Social and Development Studies, University of Natal.

Ifølge den daværende liberale redaktør af *Rand Daily Mail*, veteranjournalisten Allister Sparks', noget personfikserede, interviewbaserede udlægning af den forhandlede revolution 1985-94, erkendte Slovo tidligt nødvendigheden af "power sharing for a number of years [...] since we are not dealing with a defeated enemy" (Sparks, 1995: 181, 170).

De Klerk-regeringen havde ifølge Sparks rimelig kontrol over situationen i 1990 og kunne forsvare en borgerlig samfundsorden og fortsat indflydelse under overgangen fra raceprivilegeret til almindelig parlamentarisme. Min egen vurdering af historien er nok, at de fortsatte magtkampe, der ledsagede Codesa-forhandlingerne op til 1994, hvorunder 15-20.000 mennesker døde, skabte en forventning på ANCs venstrefløj om, at dette var optakten til den nationaldemokratiske revolution. Det kan heller ikke udelukkes, at udviklingen havde taget en reel venstredrejning, hvis ikke Slovos efterfølger som SACP-leder, den militante og utroligt populære Chris Hani, var blevet myrdet. Som det nu gik, var det fredelige "mirakel" i høj grad SACP's valg og fortjeneste.

Mens kommunistpartierne i vesten efter 1991 generelt blev svækket endnu voldsommere end andre venstrekræfter, betød SACP's goodwill, at partiet nærmest absorberede den sydafrikanske venstrefløj i tiden umiddelbart efter legaliseringen. Det gjaldt Moses Mayekiso, John Gomomo, Chris Dlamini og Alec Erwin blandt andre. Lederne for fagforeninger, der tidligere havde været uafhængige af COSATU og præget af universitetsmarxistisk, autonom vejledning, meldte sig ind og partiet åbnede sig for dem. Morris ser pessimistisk dette som afslutningen på vestlig marxisme i Sydafrika (Morris, 1991b: 16). Mange forventede nok, at partiets ledelse ville blive den ultimative beslutningstager. Hvad der i virkeligheden skete var, at partiet fortsatte med at tage Alliancen, nu kaldet Tri-partite Alliance, alvorligt og realistisk underordnede sig det nationale kompromis og ANCs regnbuelinje. Cronin, nu i rollen som partiets ideologiske indpisker og redaktør af *African Communist*, udtrykte det således:

There is a necessity to keep the red flag flying during this period, but at the same time not to make it seem like the major present confrontation is between the red flag and the flag of free enterprise (Cronin, 1990: 5).

I første omgang sejrede SACP's magtstrategier og taktiske fraktionsarbejde helt entydigt indenfor folkebevægelsen mod apartheid - samtidig med at partiets egentlige mål måtte udskydes til en fjern fremtid. Efterhånden som dets ledere blev fedtet ind i postapartheidreformpolitikken, begyndte respekten for partiet at svinde blandt sorte arbejdere. Mange af de nytilkomne ledende medlemmer forsvandt i modsat retning.

De intellektuelle i postapartheidsituationen

Frihedskampens sejr og overgangen til demokrati i Sydafrika, samtidig med opgivelsen af socialismen som politøkonomisk system i en række lande, overflødiggjorde i manges øjne den intellektuelle, marxistiske debat. Befrielsesbevægelsens hovedorganisation blev til regeringsbærende parti. Det gjaldt nu om at realisere kompromisets delsejr på det praktiske plan og et konkurrencedygtigt alternativ til kapitalismen fandtes alligevel ikke (Jordan, 1991). Dermed var radikaliteten taget ud af kritikken og på samme tid spredtes de revolutionære for alle vinde.

Nogle af dem blev feterede levebrødspolitikere i regering og provinser, nogle blev inddraget som embedsmænd og ekspertrådgivere, andre blev private konsulenter indenfor *policy-advice* og mange af de, der blev på universiteterne, trak sig tilbage til akademiske elfenbenstårne og eksotiske, individualiserede forsknings-emner. Behovet for sorte frontfigurer i det offentlige og i det private erhvervsliv betød, sammen med et tiltagende brain-drain (og apartheidarens uddannelses-tradition), at tilgangen af kvalificerede, sorte, afrikanske forskere til universiteterne forblev meget lav.

Med afrikanske rektorer som synlige frontfigurer er et symbiotisk hegemoni opstået på universitetsinstitutterne, bestående af alle progressive strømninger fra hvid, liberal afrikanisme til radikal socialhistorie, reformerte, selvransagende afrikaanerintellektuelle og ANC-inspireret strategisk tænkning. Det er helt i tråd med regnbuenationens oprindelige forsoningslinje, men lever næppe op til politikudviklingen siden.

Der er ikke på samme måde som tidligere anvendelse for de intellektuelles engagement. Ideologisk historiebrug er afløst af praktisk anvendelse af samfundsøkonomiske og kommercielle fag. Historieteoretiske *post*-diskussioner, eller tendensen til at kulturreligiøse sammenstød substituerer de ideologiske, er former, som Sydafrikas akademikere endnu ikke har haft meget overskud til, selv om identitet, nationalitet og lokalisme er blevet mere moderne igen.

Hvide, engelsktalende intellektuelle – derunder mange af de tidligere neomarxister - har udvist en vis modvilje mod at deltage i aktivt i nationsbygningen efter ANCs drejning mod African Renaissance. Forsøget på for alvor at gøre Sydafrika til en del af Afrika bekommer dem tilsyneladende ikke særlig godt. Under 10 procent af Sydafrikas universitetsforskere har i større omfang beskæftiget sig med emner, der vedrører andre afrikanske lande. Mistroen er gensidig. For eksempel er nogle hvide historikers forsøg på at skrive anvendt overgangshistorie i form af "shared past reconciliation history" (Etherington, 2001) under rainbowism-perioden blevet mindre relevant efter præsident Mbekis drejning mod en mere afrikanistisk form for New Pa-

triotism (Mbeki, 2006). Når Mbeki mener, at Sydafrika stadig består af to forskellige nationer, så har der nok heller ikke været tale om en fælles fortid (Mbeki, 1998).

Til gengæld har frygten for statslig centralisering og påtvungen afrocentrisme vist sig mindre begrundet på uddannelsesområdet. Der er publiceret en del halvofficielle tekstbøger, autobiografier og ANC-historier (SADDET, 2004; Morris, 2004), men regeringspartiet er ikke blevet forsøgt glorificeret på universitetsniveau og trods spredte studenterkrav om afrikanisering er den traditionelle akademiske frihed ikke for alvor blevet truet.

Hvis man skal konkludere noget om de venstreintellektuelles rolle efter 1994, så er det måske, at de, efter en periode, hvor åben, militant opstand syntes mest sandsynlig, blev fanget på det forkerte ben af den forhandlede revolution, hvis dynamik og kontekst de havde svært ved at acceptere. Afrikanerne havde vundet deres nationale frihedskamp, men den heri integrerede sociale bevægelse, som havde inspireret de hvide intellektuelle, blev afmonteret af ANC-regeringen (Adam and Kogila, 1993). De intellektuelle kunne ikke fastholde positionerne uden en "wave to ride" (Nuttall and Wright, 2000: 47).

Samtidig følte mange universitetsmarxister sig tilside-sat af ANC-diskursens politisk disciplinerede praktiker, der - hjemkommet fra eksilet - kørte dem ud på et sidespor. Det var ikke let at forholde sig til en progressiv, demokratisk regering, der hverken havde brug for hvide, universitære intellektuelle eller for farlige fattige. På trods af ideologisk konvergens, tilbagegangen for humaniora, institutsammenlægninger og forudsigelser om, at diskussionen har overflødiggjort sig selv (Howard, 1998: 182), er det min forventning, at den intellektuelle, ideologiske højre-venstredebat før eller senere vil genopstå under vekselvirkning med det omgivende samfund. Efter mange års engagement i international solidaritet hører jeg måske selv til dem, der hænger fast i en slags *struggle-limbo*. Det er vanskeligt for mig at tro, at vi er *beyond* diskussionen mellem radikale og liberale. Den afspejler nogle af de mest fundamentale samfundsmæssige skel og trods store fremskridt på menneskerettighedsområdet er klassekampen i Sydafrika ikke blevet afskaffet. Noget tyder på, at den kan få en renaissance.

Mainstreampolitik efter den demokratiske revolution: Fravalget af socialisme

Socialisme har ikke været et tabuemne i det nye Sydafrika. Den udviklingsøkonomiske debat efter 1994 har i høj grad handlet om klassiske problemer, som forholdet mellem vækst og omfordeling og relationen mellem stat og marked. Indtil begyndelsen af 1990'erne var debatten fokuseret på fordele og ulemper ved henholdsvis privatisering og nationalisering. Rammerne for forandring er

hele tiden blevet diskuteret og ANC's signaler har været modstridende. Selv om Freedom Charter fra 1955 ikke var et decideret socialistisk program, holdt det muligheden åben for nationaliseringer: "The mineral wealth beneath the soil, the banks, and monopoly industry shall be transferred to the ownership of the people as a whole" (ANC, 1955/77: 82). Ved sin løsladelse i 1990 erklærede Nelson Mandela sig som fortsat tilhænger af væbnet kamp og nationaliseringer (New York Times, 1990), men kursen blev ændret under forhandlingen af det nationale kompromis. I 1994 gik ANC til valg på et meget vidtgående socialt program, selv om man allerede da havde bestemt sig for en mere liberal model. I december 1993 havde ANC, som part i den førdemokratiske overgangsregering, indgået en låneaftale med Den internationale valutafond, IMF, der i praksis bandt Sydafrika til en liberal strukturtilpasningsmodel. Samtidig valgte man at beholde finansministeren og nationalbankdirektøren fra det tidligere apartheidregime (Bond, 2000).

"Den demokratiske revolution, som frihedskampen efterstræbte, er en kendsgerning, men eftersom den sociale revolution blev udhulet, er vælgerne blevet mere og mere desillusionerede."

På trods af de folkelige bevægelseres radikalitet, samt socialistiske forventninger i brede kredse, ser det altså ud som om, at liberalismen i første omgang har vundet, hvad Krista Johnson har kaldt en "ironic victory" (Johnson, 2002). Ironien, paradokset, eller miraklet, som nogen jo nok vil sige, består i, at den demokratiske revolution først kunne vinde, efter at socialismen på verdensplan var overvundet. De revolutionære vandt, men var ude af stand til at bruge deres sejr til det, de havde forestillet sig. Liberal praksis blev fremherskende. Som stærkt dominerende regeringsparti er ANC blevet kritiseret for at have taget meget af den globale kapitalismes sejrige, neoliberale logik til sig (Saul, 2001). Tilbagerulningen af det offentlige rolle, også sammenlignet med apartheidtidens statsinterventioner (Seekings and Natrass, 2000), har fået analytikere fra, hvad Mbeki uventligt har defineret som "ultra-left" (Mbeki, 2002), til sarkastisk at erklære: "[...] it is the ANC that has now be-

come the standard-bearer of liberal democracy in South Africa and the African continent" (McKinley, 2000).

De fleste intellektuelle faldt imidlertid til patten. Desai og Bohmke beskriver levende det skifte, mange ledende venstreradikale foretog fra kapitalismekritik til erkendelse af, at de hørte hjemme indenfor det beståendes sikre grænser (Desai and Bohmke, 1997). En del udforskede smertefrit den marxistiske autoritet, de havde lænet sig op ad, med en højreorienteret ditto og deltog i dæmoniseringen af en hånsky venstrefløj. Forfatterne placerer politikskiftet i starten af transformationsperioden, hvor ANC lod sig influere af fagøkonomisk sektorforskning fra Macro-Economic Research Group (MERG), University of Cape Towns Industrial Strategy Project, University of Witwatersrands Sociology of Work Project (SWOP) og den tidligere aktivist Stephen Gelb, der lavede sin egen tænketank, The EDGE Institute.

Nogle postradikale (Alec Erwin f.eks.) skelner opportunistisk mellem *politics of liberation* og *politics of transformation*. Med udsigten til en demokratisk forfatning og anerkendelsen af fagforeningernes rolle i et trepartssystem havde vestlig marxisme som instrument sejret ad helvede til og samtidig overflødiggjort sig selv (Webster and Adler, 1998; Maree, 1998: 29).

Mens Erwin, Webster og Maree ser deres egen forvandling til socialdemokrater som naturlig og fornuftsbetting, beviser den for Desai og Bohmke, at neomarxismen var uægte og forræderisk fra starten. Borgerbørnene kunne nu vende tilbage til deres naturlige positioner:

Was it not their fling with radicalism which was the aberration? [...] Whilst some of the sons and daughters of the ruling classes rushed to the border to fill in the breach, a few others [...] volunteered for a stint of sleeping with the enemy" (Desai and Bohmke, 1997: 10).

I 1996 vedtog regeringen uden konsultationer med partnerne at nedprioritere ANC-alliancens fælles venstresocialdemokratiske overgangsplan fra 1994 kaldet RDP¹⁷ (Adelzadeh and Padayachee, 1994) for i stedet at følge en globaliseret, liberalistisk frikonkurrencestrategi, som man kaldte GEAR¹⁸ (ANC, 1997). Denne udvikling har fundet sted under lejlighedsvis mere eller militant modstand fra alliancepartnerne og den bredere offentlighed (Ballard, Habib and Valodia, 2006).

¹⁷ Reconstruction and Development Programme, hvori indgik grundlæggende strukturændringer afhængige af folkelige initiativer på græsrodsplan og massiv udbygning af infrastruktur og uddannelse.

¹⁸ Growth, Employment and Redistribution Strategy, omfattende privatisering af offentlige tjenesteydelser, liberalisering af handelspolitikken og sænkning af erhvervslivets skattebyrde.

Indtil videre har den liberale makroøkonomiske strategi været en begrænset succes. Sydafrikas postapartheid-økonomi har været præget af en relativ lav vækst og et beskedent investeringsniveau kombineret med stigende arbejdsløshed. Regeringen har forsøgt at fremme privat investeringslyst gennem deregulering og statslig tilbageholdenhed, men siden 1994 er økonomien kun vokset en ubetydelighed hurtigere end befolkningstilvæksten. Der findes kilder, der påpeger, at det reelle gennemsnitlige indkomstniveau er faldet, samtidig med at forskellene mellem sorte og hvide er vokset (Seekings and Natrass, 2005). Fra 1994 til 2001 steg den åbne, registrerede arbejdsløshed fra ca. 16 % til over 32 %. Den reelle arbejdsløshed for afrikanere er ca. 50 % sammenlignet med ca. 6 % for hvide (Altman, 2003: 158).

Reglerne for omfordeling af jorden har indtil videre bygget på princippet om *villig køber/villig sælger*. Det vil sige, at afrikanerne som hovedregel kun kan tilbagekøbe den jord, der blev taget fra dem under koloni- og apartheidperioderne, til markedspris og kun i det omfang, den er til salg. Kun et par procent er blevet givet tilbage, så over 70 procent af den kommercielle landbrugsjord er fortsat ejet af 50.000 hvide storfarmere - ud af en befolkning på over 45 millioner.

Er det overhovedet en revolution?

Hvordan kan nogen så påstå, at der pågår en revolution? Ja, det kommer vel an på, hvilken type revolution vi snakker om, og hvor klasse- og resultatafhængigt, at fænomenet forudbestemmes. Med henvisning til adskillige borgerlige revolutioner i Europa, samt begreber som *den industrielle revolution*, må man vel sige, at revolution, defineret som en fundamental samfundsforandring, kan forløbe både gradvist, forhandlet og relativt fredeligt.

En teoretisk indgang til begrebet, gradvis socialistisk revolution, kan f.eks. findes i form af det italienske kommunistpartis eurokommunistiske *trede vej til socialismen* (*terza via al socialismo*) fra 1980'erne, hvis målsætning var at forene pluralistisk parlamentarisk demokrati med real socialisme (Pierson, 1986: 845). Man kan egentlig undre sig over, at dette perspektiv ikke er forsøgt samlet op af de sydafrikanske kommunister, selv om de tidligere har kritiseret det.

Der er i Sydafrika meget bred enighed om, at 1996-forfatningen og afskaffelsen af formel racediskrimination i sig selv udgør en demokratisk rettighedsrevolution. Adskillige postradikale ANC-ledere fastholder, at de skam stadig har et egentligt revolutionært perspektiv, men blot "ikke ønsker at begå de samme fejl som Cuba" i den øjeblikkelige situation (Stolten, 2004). Og selv om cubanske standarder faktisk ville være et fremskridt for mange arbejdsløse sydafrikanere med dårlig adgang til sundhed og uddannelse, accepterer *African*

Communist halvhjertet sort kapitalisme som revolutionens midlertidige mål (Sachs, 2007).

Meget af diskussionen omkring Sydafrikas fortid og nutid har handlet om ændringer i forholdet mellem klasse, race og nation. Under Thabo Mbekis præsidentskab virker det som om, at afrikansk identitet og sydafrikansk nationalfølelse har fået en renæssance, men måske mest som et dække over manglende resultater på det sociale område.

Hvis man studerer nuancerne i regeringsdokumenter i tiden efter 1994, kan man konstatere et gradvist skifte fra fokus på ulighed, set som en følge af et uretfærdigt politisk-økonomisk system, over mod fokus på fattigdom generelt, set som et uundgåeligt biprodukt af forbedringer i de nationaløkonomiske indikatorer og senere også større opmærksomhed på en eliterolle for afrikanere i erhvervslivet. Samtidig er fokus ændret fra *non-racialism* og *rainbow nation* til *African renaissance* med større vægt på afrikansk racebevidsthed end på klassebevidsthed (Office of the President, 1994; Mbeki, 1998).

Begreberne *affirmative action* og *black economic empowerment* (BEE) dækker over bevidst fremme af afrikanske interesser med det mål at bryde apartheids sociale og økonomiske arv. ANC-regeringen har gennem de sidste 10 år anvendt både politisk pres og statens finanser til at skabe en sort storkapital. Det er f.eks. sket ved at mindre grene af de store konglomerater indenfor minedrift, forsikring og finansiering er blevet udsplittet som sortejede aktieselskaber. Selv om denne udvikling har gjort forretningsverdenen lidt mere repræsentativ, er det stort set sket indenfor den eksisterende, koncentrede kapitalstruktur – ikke ved for alvor at udvide ejerskabet i bredden eller ved at understøtte alternative ejendomsformer. Southall¹⁹ kæder strategien sammen med *revolutionen*:

[...] the government's recent strategy is more assertive, having the aim of creating a black capitalist class, which is both 'patriotic' and productive, as laid down in the ANC's guiding theory of the 'National Democratic Revolution' (Southall, 2004: 313).

På det politiske niveau konsoliderede en ny sort elite (inklusive en del tidligere kommunister) sit lederskab og satte venstrefløjen skakmat for en tid. ANC har gennem dette forløb trukket hårdt på den folkelige kredit, organisationen opsårede gennem modstandskampens meritter. Pres fra SACP, COSATU og nye alternative sociale bevægelser har gennem landsomfattende strejkebølger fremtvunget en ny økonomisk analysemodel kaldet

¹⁹ Roger Southall er politolog og socialøkonom uddannet fra University of Birmingham og University of Manchester; han er professor på Department of Political Studies, Rhodes University og leder af afdelingen for Democracy and Governance ved Human Science Research Council.

ASGISA (Accelerated and Shared Growth Initiative) og en omjustering af BEE til *broad-based black economic empowerment* (Gelb, 2007). Der er lagt op til større sociale hensyn, men egentlige venstrefløjsløsninger er ikke blevet praktiseret af Mbekistyre.

SACPs svar har, efter en omfattende selvransagelse, været parolen "Socialism is the Future, Build it Now" (SACP, 2007; Cronin, 2007), der angiveligt søger at fastholde et revolutionært momentum ved at indbygge socialistiske elementer i det nuværende samfund. På trods af en nylig skærpelse af både diskurs og organisatorisk praksis, er det ret uklart, hvordan dette adskiller sig fra en tidligere tids socialdemokratisme.

Hvad kan vi lære af debatten om den udskudte revolution? For de frafaldne, der mener, at neomarxismen har opfyldt og afsluttet sin mission, er læren allerede draget. For de ortodokse, der kun så vestlig marxisme som en afledning og svækkelse af massernes energier, var der aldrig noget at lære. Universitetsmarxisten Andrew Nash mener, at konflikten mellem de marxistiske diskurser er uforløst og i afledet form fortsat er aktuel for Sydafrikas vedkommende, forstået på den måde at sovjetmodellens prioritering af vækst i produktion og forbrug, planlagt af overlegne hjerner - sådan som den med ændret fortegn bliver praktiseret af modellens reformerede lærlinge i ANC-regeringen - fortsat står over for visionen om autonome individers bevidste selvengagement, som kritiske intellektuelle kompromisløst burde følge. (Nash, 1999: 79).

Som jeg ser det, er den uafhængige, intellektuelle marxisme, brugt som inspirerende korrektiv til realpolitik og taktisk organisationstænkning, blevet en mangelvare. Den globale højrefløjs offensive styrke i tiden efter den kolde krig resulterede på venstrefløjen i en eftergivenhed og ansvarsforflygtigelse, der reelt fremmede et uretfærdigt og ahistorisk syn på den ideologiske debat. De marxistiske intellektuelle spillede faktisk en betydende, progressiv rolle under 1970ernes og 80ernes revolutionære apartheidmodstand og trods mine forbehold gælder dette også universitetsmarxisterne. Behovet eksisterer fortsat. Den hidtidige ANC-regerings uhæmmede pragmatisme nødvendiggør et fortsat engagement, der kan bidrage til at fastholde frihedskampens idealer.

Adskillige af ANCs nuværende ledere og regeringsmedlemmer, derunder Mbeki, tilbragte et år eller mere som studerede på Leninskolen i Moskva under Bresjnevtiden. Det kunne være en del af forklaringen på, hvorfor ANCs linje fortsat fremstår som en blanding af neoliberalisme, Bresjnevsk retorik og "triumphalist nationalism", der i sin praksis forgæves har søgt at tilnærme sig en slags afrikansk socialdemokratisme. Man kan i det mindste konstatere, at frihedskampens folkefrontstraditioner og socialistisk orienterede målformuleringer er så rodfæstede i den sydafrikanske realitet, at

Mbekis økonomiske liberalisme har været tvunget til at gå hånd i hånd med en fortsættelse af revolutionsretorikken. Kongresdiskussionen og angrebene på ANCs nye formand Jacob Zuma før og efter ANCs 52. nationale konference i 2007 afspejler den skærpede kamp mellem fløjene. Græsroddernes følelsesmobilisering for en forventet venstredrejning under Zuma og udskiftningen af ANCs ledelse lægger op til, at revolutionen tages alvorligt.

Fra en af præsident Mbekis taler op til konferencen kan udledes en tvetydig ideologisk eftergivenhed overfor venstrefløjen. Som jeg fortolker talen, ses magtskiftet i 1994 nu som en "democratic revolution", der er en del af en stadig pågående - mere og mere uklar - "national democratic revolution". En måske kommende "socialist revolution" omtales som en positiv mulighed, men at arbejde for en sådan er - som aftalt fra begyndelsen af 1960erne - ikke ANCs sag, men udelukkende alliancepartnern, SACPs (Mbeki, 2007). Fagbevægelsen COSATUs begejstring over Zumas magtovertagelse har indeholdt et element af desperation, mens SACPs støtte har været betinget og indirekte. Om den vil føre til en reaktivering af venstrefløjen og en tilbagevenden til de folkelige strategier fra før 1996 er fortsat tvivlsomt.

Hans Erik Stolten er ph.d. i historie fra Københavns Universitet, hvor han har været ansat som ekstern lektor og forskningsadjunkt ved Center for Afrikastudier. Han var i flere år ansat som forsker ved Nordisk Afrikainstitut i Uppsala.

Litteratur

Adam, Heribert and Kogila Moodley (1993): *The Negotiated Revolution. Society and Politics in Post-Apartheid South Africa*. Johannesburg: Jonathan Ball,

Adelzadeh, A. and V. Padayachee (1994): "The RDP White Paper: reconstruction of a development vision?". *Transformation*, No. 25.

"Aftale indgået mellem Angola, Cuba og Sydafrika, fulde ordlyd". Underskrevet 22/12 1988 i spansk, portugisisk og engelsk udgave. Oversættelse fra DKPs internationale sekretariat, 1989. Stoltens arkiv, hes /60.

Alexander, Neville (2002): *An Ordinary Country: Issues in the Transition from Apartheid to Democracy in South Africa*. New York: Berghahn Books.

Alexander, Peter (2000): *Workers, war & the origins of apartheid: labour & politics in South Africa, 1939-48*. James Currey.

Alfred B. Xuma Papers. William Cullen Library, University of the Witwatersrand, Johannesburg.

Altman, Miriam (2003): "The state of employment and unemployment in South Africa". I Adam Habib, John Daniel and Roger Southall (eds.), *State of the Nation. South Africa 2003-2004*, Ch. 7. Human Sciences Research Council.

ANC Youth League (1944): *Manifesto*. <http://www.anc.org.za/ancdocs/history/ancylman.html> (Jan. 2008).

ANC (1970): *Forward to freedom. Strategi, tactics and programme of the ANC*. London.

ANC (1955/77): "The Freedom Charter", African National Congress, 1955. Indeholdt i *ANC Speaks. Documents and Statements of the ANC*. Dar es Salam, 1977.

ANC (1985): "The Freedom Charter is our Lodestar, Part 3". *Sechaba*, September.

ANC (1988): "Constitutional Guidelines for a Democratic South Africa". I Johns, Sheridan and Hunt Davis Jr.: *Mandela, Tambo and the African National Congress: the struggle against apartheid, 1948-1990: a documentary survey*. Oxford University Press, 1991.

ANC/SACP/COSATU (1993), "Strategic objectives of the National Liberation Struggle", Discussion Paper, Alliance Strategy meeting 26-7/5-1993, ANC Archives, No. 16, Box 1, Fort Hare University Libraries.

ANC (1994): "Strategy and Tactics of the African National Congress". As adopted at the 49th National Conference, December.

ANC (1997): "Understanding GEAR. Growth, Employment and Redistribution, The Government's new economic strategy". *Umrabulo*, 2nd Quarter.

Arrighi, Giovanni (1970): "Labour Supplies in Historical Perspective: A study of the Proletarianization of the African Peasantry in Rhodesia". *Journal of Development Studies*, Vol. 3-4, pp. 197-234.

Ballard, R., A. Habib and I. Valodia. (eds.) (2006): *Voices of Protest: Social Movements in Post-apartheid South Africa*. Scottsville: University of Kwa-Zulu Natal Press.

Beinart, William and Colin Bundy (1987): *Hidden Struggles in Rural South Africa. Politics and Popular Movements in the Transkei and Eastern Cape 1890 - 1930*. London: James Currey.

Bond, Patrick (2000): *Elite Transformation: From Apartheid to Neoliberalism in South Africa*. University of Natal Press.

Bozzoli, Belinda (1979) (compiled by): *Labour, Townships and Protest. Studies in the social history of the Witwatersrand*. Johannesburg: Ravan Press and History Workshop.

Bozzoli, Belinda (ed.) (1983): *Town and countryside in the Transvaal. Capitalist penetration and popular response*. Johannesburg: History Workshop/Ravan Press.

Bozzoli, Belinda and Delius, Peter (1990): "Radical History and South African Society". *Radical History Review*, 46/7.

Bunting, Brian (1964): *The Rise of the South African Reich*. Penguin African Library.

Butler, Jeffrey, Richard Elphick and David Welsh (eds.) (1987): *Democratic Liberalism in South Africa. Its History and Prospect*. Middeltown, Conn.: Wesleyan University Press.

Callinicos, Luli (1987): *Working Life 1886-1940. Factories, Townships and Popular Culture, A People's History of South Africa, Vol. 2*. Johannesburg: Ravan Press.

Chisholm, Linda (1991): "Education, Politics and Organisation. The Educational Traditions and legacies of the Non-European Unity Movement, 1943-1986". *Transformation*, Vol. 15.

Cohen, G.A. (1978/84), *Karl Marx's Theory of History. A Defence*. Oxford: Clarendon Press.

Comaroff, Jean (2004): "The End of History Again? Pursuing the Past in the Postcolony". Lecture 29 March, Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde, Gent.

Comintern (1928): "The South African Question". Adopted by the Executive Committee of the Communist International following the Sixth Comintern Congress. Russian State Archive of Socio-Political History (RGASPI), Moskva. Også i *Imprekorr, Kominterns presseservice*, November 7, 1928, n. 125, pp. 2753-2759.

Crais, Clifton C. (1994): "South Africa and the Pitfalls of Postmodernism". *South African Historical Journal*, Vol. 31.

Cronin, Jeremy (1989): "Inside Which Circle? A Reply to Colin Bundy". *Transformation*, Vol. 10.

Cronin, Jeremy (1990): "Building the Mass Legal Party". *South African Labour Bulletin*, Vol. 15, No. 3.

Cronin, Jeremy (1991): "Is the SACP Travelling in the Right Direction?". *Work in Progress*, Vol. 74.

Cronin, Jeremy (2007): "Will the Party cross the Rubicon". *Amandla*, No. 1.

Davies, Robert and Dan O'Meara (1984): "The Workers' Struggle in South Africa: A comment". *Review of African Political Economy*, No. 30.

Desai, A. and H. Bohmke, (1997): "The Death of the Intellectual, the Birth of the Salesman: The South African Intellectual During the Democratic Transition". *Debate*, Vol. 3.

Dhupelia-Mesthrie, Uma (2000): "A Blast from the Past: The Teaching of South African History in an Apartheid University, 1960s - 1980s". *South African Historical Journal*, Vol. 42.

Drew, Allison (ed.) (1996-97): *South Africa's Radical Tradition, A Documentary History*, Vol. 1-2. University of Cape Town Press.

Drew, Allison (2007): "'1922 and all that': Facts and the Writing of South African Political History". I Hans Erik Stolten (ed.): *History-Making and Present Day Politics. The Meaning of Collective Memory in South Africa*. Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet.

Dubow, Saul (1990): "Liberalism and Segregation Revisited". *Collected Seminar Papers*, No. 38, London: Institute of Commonwealth Studies.

Dubow, Saul (2000): *The African National Congress: UK*, Sutton Publ.

Ellis, Stephen and Ttsepo Sechaba (1992): *Comrades against apartheid: The ANC and the South African Communist Party in Exile*. London: James Currey.

Etherington, Norman (1996): "Post-Modernism and South African History". *Southern African Review of Books*, Vol. 44.

Etherington, Norman (2001): *The Great Treks: The Transformation of Southern Africa, 1815-1854*. London: Pearson Longman.

Everatt, David (1992): "Alliance politics of a special type: the roots of the ANC/SACP alliance, 1950-54". *Journal of Southern African Studies*, Vol.18, No.1.

Feit, Edward (1962): *South Africa: The Dynamics of the African National Congress*. London: Oxford University Press.

First, Ruth (1978): "After Soweto: 'A Response'". *Review of African Political Economy*, Vol. 11.

Foster, J. (1982): "The Workers' Struggle - Where Does FOSATU Stand?". *South African Labour Bulletin*, July.

Friedman, Steven: *Building Tomorrow Today. African Workers in Trade Unions, 1970-1984*. Johannesburg: Ravan Press, 1987.

Gelb, Stephen (2007): "Makroøkonomisk politik i Sydafrika. Fra RDP via GEAR til ASGISA". I *For enden af regnbuen? Social identitet og velfærd i det nye Sydafrika*, Gorm Gunnarsen, Patrick Mac Manus, Morten Nielsen og Hans Erik Stolten (red.). København: Sydafrika Kontakt.

Gevisser, Mark (2007): *Thabo Mbeki: The Dream Deferred*. Johannesburg: Jonathan Ball.

Gibbon, Trish (2003): "The Skewed Revolution: Trends in South African Higher Education: 1988-1998". *Transformation: Critical Perspectives on Southern Africa*, Vol. 51.

Gitsham, Ernest and James F. Trembath (1926): *A First Account of Labour Organisation in South Africa*. Durban: Commercial Printing Comp.

Gramsci, Antonio (1971): *Selections from the Prison Notebooks*. (Ed. Quintin Hoare and Geoffrey Nowell Smith. Skrevet 1929-1935). London: Lawrence and Wishart.

Guy, Jeff (1979): *The Destruction of the Zulu Kingdom: The Civil War in Zululand, 1879-1884*. London: Longman.

Harries, Patrick (2004): "Zero Hour and Beyond: History in a Time of Change, 1994-2004". Paper from ICS/SOAS Conference, University of London, 10-12 September.

Hoffman, John (1975): *Marxism and the Theory of Praxis*. London: Lawrence & Wishart.

Horwitz, Ralph (1967): *The Political Economy of South Africa*. New York: Praeger.

- Houston, Gregory F. (1999): *The National Liberation Struggle in South Africa. A Case Study of the United Democratic Front, 1983-1987*. Aldershot: Ashgate.
- Howard, David R. (1998): "Paradigms Gained? A Critique of Theories and Explanations of Democratic Transition in South Africa". I Howard, David R. and Aletta J. Noval (eds.), *South Africa in Transition: New Theoretical Perspectives*. London: Macmillan.
- Johns, Sheridan and R. Hunt Davis (1991): *Mandela, Tambo and the African National Congress: the struggle against apartheid, 1948-1990: a documentary survey*. Oxford University Press.
- Johnson, Krista (2002): "Liberal Framework or Liberation Framework? Comparing Liberal and Vanguardist Understandings of the Reorganization of Post-Apartheid South African Society". Paper presented at the 10th CODESRIA General Assembly, Kampala, Uganda.
- Johnston, David (1990): "CIA Tie Reported in Mandela Arrest". *New York Times*, 10 June.
- Johnstone, F. R., (1976): *Class, Race and Gold. A Study of Class Relations and Racial Discrimination in South Africa*. London: Kegan Paul.
- Jordan, Z. Pallo (1991): "A Survey of the South African Debate on the Decline of Socialism in Eastern Europe". *Southern Africa Report*, September.
- Keegan, Tim (1988): *Facing the storm: portraits of blacks lives in rural South Africa*. London: Zed Books.
- Legassick, Martin (1973): "Class and Nationalism in South African Protest: The South African Communist Party and the Native Republic 1928-34". New York: *Eastern African Studies*, XV, Syracuse University.
- Lenin, V.I. (1961): "Two Tactics of Social Democracy in the Democratic Revolution". I *Collected Works*, Vol. 9. London: Lawrence and Wishart. (Org. 1905).
- Lenin, V.I., (1975): *Selected Works*, Vol. 1. Moscow: Progress.
- Lenin, V.I. (1982): "Revolutionens lære". I *Udvalgte værker*, bind 7. København: Forlaget Tiden.
- Lipton, Merle (1986): *Capitalism and Apartheid. South Africa, 1910 - 1984*. London: Gower/Temple Smith.
- LitSA. litteraturdatabase, <http://www.jakobsgaardstolten.dk/> | Databases, Queries (marts 2008).
- Lodge, Tom (1983): "The Creation of a Mass Movement: Strikes and Defiance 1950-52". I Hindson (ed.), *Working papers in South African Studies*. Johannesburg: Ravan Press.
- Lodge Tom (1986): "Mayihlome! - Let Us Go To War!: From Nkomati to Kabwe, The African National Congress, 1984-85". *South African Review* 3, Johannesburg.
- Magubane, Bernhard (2007): "Whose Memory - Whose History? The Illusion of Liberal and Radical Historical Debates". I Hans Erik Stolten (ed.): *History-Making and Present Day Politics. The Meaning of Collective Memory in South Africa*, NAI.
- Majeke, Nosipho (pseudonym for Dora Taylor) (1952): *The Role of the Missionaries in Conquest*. Johannesburg: Society of Young Africa.
- Maloka, Eddy (2003): *The South African Communist Party in Exile, 1965-1990*. Pretoria: The Africa Institute of South Africa.
- Mandel, Ernest (1989): *What Is A Revolution? The Marxist Case for Revolution Today*. London, The Socialist Register.
- Mandela, Nelson (1994): Online News Hour, Public Broadcasting Service, October 6.
- Maree, Johann (1998): "The Cosatu Participatory Democratic Tradition and South Africa's New Parliament: are they reconcilable?". *African Affairs*, Vol. 97, No. 386.
- Marks, Shula and Richard Rathbone (eds.) (1982/85): *Industrialisation and Social Change in South Africa. African class formation, culture and consciousness 1870-1930*. London/New York: Longman.
- Marx, Karl (org. 1845): *Teser om Feuerbach*. Her fra Udvalgte Skrifter, bd. 1-2, (MEUS). Kbh.: Tiden, 1952.
- Marx, Anthony W. (1992): *Lessons of Struggle: South African Internal Opposition, 1960-1990*. New York, Oxford University Press.
- Maud, Pamela M. (1978): "The labour party and the Pact-government, 1924-29". MA. University of Natal.
- Mbeki, Thabo (1998): "Statement of the deputy president Thabo Mbeki at the opening of the debate in the

national assembly on reconciliation and nation-building", National Assembly, Cape Town, 29 May. South African Government Information Services.

Mbeki, Thabo (2002): "Statement". ANC Policy Conference, Kempton Park, 27 September 2002, <http://www.anc.org.za/ancdocs/history/mbeki/2002> (jan. 2008).

Mbeki, Thabo (2006): "Letter from the President: Long live Freedom Day! Long live May Day!". *ANC Today*, Vol. 6, No. 16.

Mbeki, Thabo (2007): Speech on National Policy Conference 2007. *Polity.org*, 27/06/2007, http://www.polity.org.za/article.php?a_id=111733 (jan. 2008).

McKinley, Dale (2000): "Democracy, Power and Patronage: Debate and Opposition within the ANC and the Tripartite Alliance since 1994". Paper from the conference: Opposition in South Africa's New Democracy, June 28-30, Kariega Park, Eastern Cape.

Mnguni (pseudonym) (1952): *Three Hundred Years*. Cape Town: New Era Fellowship.

Molapo, Ben (1988): "Marxism, South Africa and the Colonial Question 1-2". London: *African Communist*, No. 113 / 114.

Moore, Barrington, Jr., *Injustice: The Social Bases of Obedience and Revolt*, White Plains, N.Y., M.E. Sharpe, 1978.

Morris, Michael (1991a): "The Future of Socialism". *Transformation*, 14.

Morris, Michael (1991b): "Dangerous Liaisons: Socialists and the SACP". *New Era*, Vol. 6, No. 1.

Morris Michael (2004): *Every Step of the Way: The Journey to Freedom in South Africa*. HSRC Press / Ministry of Education.

Morrow, Sean, Brown Maaba and Loyiso Pulumani (2004): *Education in Exile: SOMAFSCO, the ANC School in Tanzania, 1978-1992*. Cape Town: Human Sciences Research Council Press.

Nash, Andrew (1999): "The Moment of Western Marxism in South Africa". *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East*, Vol. XIX, No. 1.

New York Times, (1990, February 13): "South Africa's New Era, Excerpts from Mandela Conference".

Nuttall, Tim and John Wright (2000): "Probing the Predicaments of Academic History in Contemporary South Africa". *South African Historical Journal*, Vol. 42.

Nxumalo, Jabulani 'Mzala' (1992): "The National Question in the Writing of South African History: a critical survey of some major tendencies". *DDP Working Technologies*, No. 22. The Open University.

Nyawuza (1985): "New Marxist tendencies in the battle for ideas in South Africa". *African Communist*, No. 103.

Office of the President (1994): "White Paper on Reconstruction and Development". *Government Gazette*, 23 November. Notice No. 1954, Parliament of The Republic of South Africa, WPJ/1 994.

O'Dowd, Michael C. (1978): "The stages of economic growth and the future of South Africa". I Schlemmer, Lawrence and Webster, Eddie (eds.), *Chance, Reform, and Economic Growth in South Africa*. Johannesburg: Centre for Applied Social Sciences.

O'Meara, Dan (1975): "The 1946 African Mineworkers Strike and the Political Economy of South Africa". *Journal of Commonwealth & Comparative Politics*, Vol. 13, No. 2.

O'Meara, Dan (1983): *Volkskapitalisme: Class, Capital and Ideology in the Afrikaner Nationalism, 1934-48*. Johannesburg: Ravan Press.

Pampallis, John (1987): *National Struggle, Class Struggle. South Africa since 1870*. London: ANC.

Pierson, Christopher (1986): "La Terza Via: Theory, Strategy, and Practice", *Theory and Society*, Vol. 15, No. 6 (Nov., , pp. 845-868. Springer .

Posel, Deborah (1983): "Rethinking the Race-Class Debate in South African Historiography". *Social Dynamics*, 9/1.

Roux, Edward (1964): *Time Longer than Rope*. The University of Wisconsin Press (Org. London: Gollancz, 1948).

Ruth First Papers. Institute of Commonwealth Studies (arkivalier åbnet 2001).

Sachs, Michael (2007): "Has Socialism left the Party? Reflections on the 12th national congress of the SACP". *African Communist*, Issue 174, Third & Fourth Quarters.

SACP (1962): *The Road to South African Freedom. The programme of the South African Communist Party*. London: Inkululeko Publications.

SACP (1984): *Dokumente zur Geschichte der Südafrikanischen Kommunistischen Partei 1915-1980*. Berlin, DDR: Dietz Verlag.

SACP (2007): "The SACP 12th National Congress: A highly successful gathering of South African communists". *Umsebenzi Online*, Volume 6, No. 13, 18 July.

SADET (2004): *The Road to Democracy in South Africa, Volume 1 (1960-1970)*. Cape Town: South Africa Democracy Education Trust / Zebra Press.

Saul, John S. (1990): *Socialist Ideology and the Struggle for Southern Africa*, Trenton, New Jersey: Africa World Press.

Saul, John S. (2001): "Cry for the Beloved Country. A Special Report by John S. Saul on Neoliberalism and Post-Apartheid South Africa". New York: *Monthly Review*, Vol. 52/8.

Schleicher, Hans-Goerg (2001): "Die Bedeutung des Exils für die Herausbildung der politischen Elite des neuen Südafrika". *University of Leipzig Papers on Africa, Politics and Economics Series*, No. 52.

Seekings, Jeremy and Nicoli Nattrass (2000): "Apartheid Revisited: Analysing Apartheid as a Distributional Regime", Paper for Graduate school of Humanities with the Centre for African Studies Seminar, University of Cape Town.

Seekings, Jeremy and Nicoli Nattrass (2005): *Class, race, and inequality in South Africa*. New Haven: Yale University Press.

Shubin, Vladimir (1996): "The Soviet Union / Russian Federation's relations with South Africa, with special reference to the period since 1980". *African Affairs*, Vol. 95, No. 378.

Simons, Ray Alexander (2004) (Raymond Suttner ed.): *All my life and all my strength*. South Africa, STE publishers.

Sisulu, Walter (c. 2001): "I will go Singing. Walter Sisulu speaks of his life and the struggle for freedom in South Africa". In conversation with George M Houser

and Herbert Shore. Robben Island Museum. In association with the Africa Fund, New York.

Slovo, Joe (1988): *The South African Working Class and the National Democratic Revolution*. Umsebenzi Discussion Pamphlet, SACP.

Slovo, Joe (1991): "Socialist Aspirations and Socialist Realities". *African Communist*, No. 124.

Sonnichsen, André (2007): "Unmaking 'the people': the restructuring of political space in post-apartheid South Africa". Paper from conference, Eighth Essex Graduate Conference in Political Theory: Multitude, People, Resistance.

Southall, Roger (2004): "ANC and Black Capitalism in South Africa". *Review of African Political Economy*, Vol. 31, No. 100.

Sparg, Marion, Jenny Schreiner and Gwen Ansell (eds.) (2001): *Comrade Jack. The political lectures and diary of Jack Simons*. STE publishers and ANC, Johannesburg.

Sparks, Allister (1995): *Tomorrow is another Country: The Inside Story of South Africa's Negotiated Revolution*. New York: Hill and Wang.

S. P. Bunting Papers. Department of Historical Papers, University of the Witwatersrand Library.

Stolten, Hans Erik J. (red.) (1988): Interview med Brian Bunting. I *Sydafrikas vej. Sydafrikanske kommunister om apartheids krise - Udvalgte artikler*. København: Komm.S. Historie.

Stolten, H.E. (2004): Ustrukturerede interviews med blandt andre Kader Asmal, daværende undervisningsminister, på University of KwaZulu-Natal International Anti-Apartheid Conference 10-13. oktober i Durban.

Suttner, Raymond and Jeremy Cronin (eds.) (1986): *Thirty Years of the Freedom Charter*. Johannesburg: Ravan Press.

Terreblanche, Sampie (2002): *A History of Inequality in South Africa 1652 - 2002*. Durban: University of Natal Press.

Thompson, Edward P. (1984): *The Making of the English Working Class*. Harmondsworth: Penguin. (Org. New York: Knopf. 1963).

Turok, Ben (2003): *Nothing but the Truth: Behind the ANC's Struggle Politics*. Jonathan Ball Publishers.

Toussaint (1988): "On Workerism, Socialism and the Communist Party", *African Communist*, No. 114.

van der Walt, Lucien (2004): "Bakunin's heirs in South Africa: Race and Revolutionary Syndicalism from the First World War to the International Socialist League, 1910-1921". Paper for Universiteit van Stellenbosch History Department Centenary Conference.

van Onselen, Charles (1976): *Chibaro. African Mine Labour in Southern Rhodesia 1900-1933*. London: Pluto Press.

van Onselen, Charles (2001): *New Babylon New Nineveh: Everyday life on the Witwatersrand 1886 – 1914*. Johannesburg: Jonathan Ball.

Walker, Ivan L. and Ben Weinbren (1961): *2000 Casualties. A History of the Trade Unions and the Labour Movement in the Union of South Africa*. Johannesburg.

Webster, Eddie and Glenn Adler (1998): "Towards a Class Compromise in South Africa's 'Double Transition': Bargained Liberalisation and the Consolidation of Democracy", Paper presented to the seminar on Labor and Popular Struggles in the Global Economy, Columbia University, New York City, 17 November.

Wolpe, Harold (1972): "Capitalism and Cheap Labour Power in South Africa: From Segregation to Apartheid". *Economy and Society*, Vol. 1/4. London.

Wolpe, Harold (1975): "The Theory of Internal Colonialism: The South African Case". Fra Oxaal, I, Barnett, T. and Booth, D. (eds.): *Beyond the Sociology of Development*. London: Routledge & Kegan Paul.

Wolpe, Harold (1978): "A Comment on The Poverty of Neo-Marxism". *Journal of Southern African Studies*, Vol. 4, No. 1. Oxford University Press.

Wolpe, Harold (1987): *National and Class Struggle in South Africa*. Johannesburg: Institute for African Alternatives.

Zuma, T. (1987): "How the Ultra-Left Play into the Hands of the Ultra-Right", *African Communist*, No. 109.